

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	9
I. De uitvinding van de natiestaat	15
I.1. De Belgische staat	15
I.2. Afscheiding 1830	16
I.3. Oude grenzen herleven	18
I.4. De doelgroep: Belgen	19
I.5. De Belgen en het taalargument	23
II. De Duitse eenwording	31
II.1. Het Germanisches Wesen	31
II.2. Herders theorieën	33
II.3. Rassenkunde als politieke leidraad	36
II.4. Volk, land en kroon	38
III. Een Kroon, Een Volk, Een Rijk!	43
III.1. De stichting van het Duitse Keizerrijk	43
III.2. Andere unificatie-stromingen op biotische grondslag	46
III.2.1. Romeins Italië	46
III.2.2. Vergelijkbare unificatiestromen	50
IV. De speciale positie van Japan	55
IV.1. Het onderscheid tussen christelijke en heidense mogendheden	55
IV.2. Eerste Haagsche Vredesconferentie van 1899	56
IV.3. Tweede Haagsche Vredesconferentie (1907)	57
IV.4. Japan verwestert	58
IV.5. De nationale vloot als ultiem machtsmiddel	60
IV.6. De defensie alliantie Japan – Groot Brittanie	61
IV.7. De Japans-Russische oorlog van 1904-1905	62
IV.8. Japan zet een nieuwe toon.	66
V. De traditionele grootmachten, met of zonder Japan	67
V.1. Algemeen	67
V.2. De Amerikaanse koloniale politiek	68
V.3. Haagse vredeconferenties werpen een schaduw vooruit	69
VI. Het westerse Armageddon: de Eerste Wereldoorlog	73
VI.1. De visie en opstelling van president Woodrow Wilson	74
VI.2. De opportuniteitsweging van de Franse premier Georges Clemenceau	81
VI.3. De politieke, door electorale winst bepaalde stellingnames van eerste minister David Lloyd George	90
VI.4. De Japanse delegatie te Parijs	91

VII. De mandaatgebieden van de Volkenbond	93
VII.1. Algemeen	93
VII.2. A-mandaten	93
VII.3. B-mandaten	94
VII.4. C-mandaten	95
VIII. Verregaand herstel van het kolonialisme	97
IX. De wordende Volkenbond	101
IX.1. Algemeen	101
IX.2. De Volkenbond als rechtsorganisatie	103
IX.3. De Volkenbond als moreel kompas voor de wereld	103
IX.4. Volk en ras	105
IX.5. De Volkenbond als collectieve veiligheidsgarant	106
IX.6. De Franse bezwaren	108
IX.7. Franse geo-politiek	112
X. De veertien punten	115
X.1. De punten als onderhandelingsvoorwaarden	115
X.2. De eerste stappen naar een wapenstilstand	118
X.3. Een nieuwe wereldorde	120
X.4. Contouren van de Volkenbond	122
X.5. Aanvullende beginselen	123
X.6. Nieuwe staten	126
X.6.1. Bufferstaten	129
X.6.2. Servië als staat van alle Zuidslaven	131
X.6.3. Polen. De Hybride positie van de Vrije Stad Danzig	133
X.6.4. Tsjecho-Slowakije	145
X.6.5. Oude volken in nieuwe staten	149
X.7. Rompstaten	154
X.7.1. Algemeen	154
X.7.2. Oostenrijk niet levensvatbaar	155
X.7.3. Nederland als verachte waarnemer	156
XI. Het Versailler Vredesverdrag heden ten dage	167
XI.1 De Duitse ratificatie als binnenlands probleem	167
XI.2 De gegoochelde geopolitiek	170
XI.3 De Japanse geopolitieke frustraties	172
XI.4 De Volkenbond als onmachtige zuigeling	172
XII. Epiloog	179

Voorwoord

Het Vredesverdrag van Versailles van 1919 was een overeenkomst tussen de westelijke geallieerden en Duitsland. Het was geen rechtsvaststellend Charter zoals de Verklaring van San Fransisco van 1945, waarbij de Verenigde Naties werden opgericht. Veel mensen denken dat dat Vredesverdrag zoiets was. Omdat daarbij de Volkenbond als supranationale rechtsorganisatie werd opgericht. Maar eigenlijk hoorde dat helemáál niet thuis in dat verdrag. Het was een afrekenings- en schulddelgingsverdrag. De geallieerden hadden de eerste wereldoorlog nipt gewonnen. Met veel blufpoker was het tot een wapenstilstand gekomen in het Bos van Compiègne in november 1919. Blufpoker aan de kant van de geallieerden. Foch was er helemaal niet zeker van dat het Duitse veldleger op instorten stond. Maar dat het Franse leger in die toestand verkeerde, daar was hij wél zeker van. Als de Amerikanen niet gauw wat professioneler gingen optreden, sneller hun afwachtingsopstellingen in het loopgravensysteem innamen en beter met zijn opperbevel coördineerden, vreesde hij het ergste in het komend voorjaar. Stel, dat de Duitsers zich achter de Rijn massaal hergroepeerden, en al hun troepen hadden kunnen losmaken van het voormalige oostelijk front, zodat de afgematte infanteristen in de Duitse stellingen aan het westelijk front versterking en aflossing kregen, met inzet van kersverse lichten, dan zouden zijn uitgeputte poilus het in het voorjaar echt niet meer kunnen harden. Ze zouden rebelleren. En deze keer zouden ze, na vier jaar slachtpartijen zonder duidelijke strategische doelstellingen, in die opstand volharden. Ze zouden collectief dienstweigeren. En deze keer zouden ze met wat concessies, betere verlofregelingen, snellere aflossingen en toereikender ravitaillering niet te paaien zijn, zoals Pétain had kunnen bereiken in de crises van 1916 en 1917.

In zijn trein, afgerangeerd in dat druilerige bos, was Foch een timide en verslagen Duitse delegatie tegengekomen in de wagon die inderhaast als onderhandelingsruimte was ingericht. De Duitsers waren bereid om zich in alle bochten te wringen, als ze maar thuis konden komen met een document waarop het sacrale woord "wapenstilstand" stond. Leep als altijd, was Foch onmiddellijk bereid geweest alle voordeel te trekken uit de innerlijke ontreddering van de Duitsers. Hij had steeds schorsing na schorsing bedongen, Erzberger, de leider van de delegatie aflaffend, en was na ieder interval teruggekomen met voorwaarden waarvan de militaire techneuten rond de tafel wisten dat er nauwelijks aan te voldoen was. Alleen al de tijdsfasering van de terugtrekkingsoperaties van het Duitse Veldleger was nauwelijks

haalbaar. Niet voldoende Rijnbruggen. Geen treinen genoeg om de troepen achterwaarts te transporteren. Geen mobiele hospitalen beschikbaar voor de deerlijk gewonde laatste oorlogsslachtoffers. Het document was bijna achteloos getekend. De Duitsers schenen tóch aan het eind van hun latijn. Foch begreep niet goed waarom. Hij was dolblij dat ze getekend hadden. Zijn taak zat erop. Maar als hij Duitser was, zou hij alles doen om niet te laten ratificeren. Hij zou frustreren, vertragen, heibel trappen. Dat zei hij tegen zijn baas, premier Georges Clemenceau. Die haalde de schouders op.

Dat deden de Duitsers niet. Ze vertrouwden erop dat president Wilson van de USA bij de uiteindelijke vredesonderhandelingen milderend zou optreden. Daar hadden ze alle reden toe. Eigenlijk had Wilson beloofd, in inleidende besprekingen om tot de wapenstilstand te komen, dat de Duitsers als gelijkwaardigen zouden mogen onderhandelen met de westelijke geallieerden. Ze zouden zelf hun nationale lot mede mogen bestemmen. Het fundamentele recht van democratische zelfbestemming. En wel onder toezicht van een Volkenbond, die uit zou gaan van de gelijkheid van de staten. Een fictie waarmee de Duitsers zelf óók altijd moeilijkheden hadden gehad, dat gaven zij toe. Die bond zou uit gaan van de gelijkheid van volken en naties en het recht om zichzelf te laten regeren volgens systemen van eigen keuze. Op basis van dat gelijkheidsbeginsel zagen de Duitsers, Erzberger voorop, de toekomst niet zonnig maar wel met ongeschokt vertrouwen tegemoet. De oprichting van die bond zou immers onderdeel van het vredesverdrag uitmaken. En van die bond zou Duitsland gelijkwaardige partner zijn. Zo zou Duitsland onaanvaardbare territoriale inkepingen, schadevergoedingsplichten en ontwapeningsvoorschriften kunnen voorkómen. De bond zou de geallieerden in dit opzicht zeker corrigeren. Die bond zou niet tolereren dat één staat, één natie, één staat de totale schuld zou krijgen van de afgelopen oorlog.

Wilson had dat allemaal voorgespiegeld in vóóronderhandelingen langs diplomatieke kanalen, die hij meesterlijk regisseerde in Washington, zonder zelf aan het spel van geven en nemen deel te nemen. Toen dat allemaal gelukt was, dacht hij zó sterk te staan, dat hij als staatshoofd best deel kon nemen aan het onvermijdelijk gesjagger dat losbarsten zou wanneer de afzonderlijke vredesbepalingen besproken zouden worden in commissoriaal verband. Dat was een vergissing. Hij werd volledig ingepakt door Georges Clemenceau en David Lloyd George, de regeringsleiders van Frankrijk en Groot-Brittannië. Die hadden ook niet één agenda. Die besjoemden elkaar óók. Maar zo'n onschuldig slachtoffer als Wilson, dat hadden ze nog nooit

gehad. Die man dácht, dat de mensen deugden. Deze Europese staatslieden wisten wél, dat ze nooit konden toegeven aan de hoogstemde idealen van de profeet uit Washington. Hun kiezerskorps en de politici die hen moesten blijven steunen zouden dat nooit pikken. Om uiteenlopende motieven. De Duitsers moesten zo lang mogelijk buiten de deur gehouden worden. Zodat de geallieerden elkaar aftastenderwijs zouden kunnen vinden in een soepel compromis zonder al te transcendente principes. Wat Wilson wilde was luchtftietserij. Maar dat zouden ze hem nooit zeggen. Niet in zijn gezicht.

De Duitsers kregen geen onderhandelbaar conceptverdrag, dat inzet kon worden van negotie. Ze kregen, inderdaad, een diktaat. Veel te laat. En veel te gedetailleerd opgesteld. De onthutsing over deze manier van doen was de Duitse minister van buitenlandse zaken, Graaf von Brockdorff-Rantzau dan ook van het gelaat te lezen. Hij las en herlas het. En begreep: hiermee kan ik in Duitsland niet áánkomen. Dit kan Duitsland niet goedkeuren. Maar hij was niet de enige, die ontsteld was toen hij de totale redactie van het concept in één ruk uitlas. Aziatische landen zoals China en Japan vielen ook van hun stoel. Ze lazen dat hun rassen ongelijkwaardig waren ten opzichte van het Arisch-Europide. Maar zelfs Lloyd George werd ongerust. Over de financiële lasten, die Duitslands faillissement onvermijdelijk aanstaande moesten maken. De premier van Australië eveneens. Over de geografische herindelingen van maritieme steunzônes. Japan kwam nu vlak voor zijn voordeur te liggen. En ook Slimme Jannie, veldmaarschalk Smuts voor Zuid-Afrika, zei, dat hij, als hij Duitser was, nooit zou ratificeren. Duitsland was nu geheel gebannen van het zwarte continent. Maar er was zoveel politiek prestige in het concept geïnvesteerd, het was al zo vaak aangeprezen door het politieke thuisfront van de westelijke oorlogvoerende partijen, dat een basaal gevoel de overhand kreeg: we kunnen niet meer terug. Dus kon men niet meer terug. En daarmee hield men ook de wederpartij weer in de ban. Die kon óók niet meer terug. Die liet tekenen, door onbekende en onbelangrijke ministers, als was die ondertekening van dat verdrag daardoor minder bindend. Want dat stond in de Rijksdag vast: we gaan ons er niet aan houden.

Dat gevoel – er stáát wat er staat, maar wat er staat gaan we niet doen – deelde zich, als bedorven lucht na de consumptie van rotte eieren, ook aan de andere partijen mee. Aan iedereen. Er hoorden enorm veel uitvoeringsverdragen bij het vredesverdrag, vaak af te kaarten op regionaal en vaak bilateraal niveau, zoals de grensakkoorden tussen Duitsland en het nieuwe Polen. Het duurde tot 1920 voordat al die arrangementen in alle betrokken

staten en in alle verdragssegmenten waren voltooid. Op papier. Soms werden ze in werkelijkheid nooit helemaal uitgevoerd, zoals de schadeloosstellingsplichten. Maar in 1920 was het implementatietraject wel voor iedereen zichtbaar. En was de rampzalige instabiliteit en imperfectie van de verdragsregeling inzichtelijk en voelbaar geworden. Europa begon er de stuipen en koortsaanvallen van te voelen. Honderd jaar geleden. Reden om in 2020 de balans op te maken.